

**До Спеціалізованої вченої ради Д 58.082.05
Західноукраїнського національного університету
Міністерства освіти і науки України**

ВІДГУК

офіційного опонента **Затонацької Тетяни Георгіївни**,
доктора економічних наук, професора, професора кафедри економічної
кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка на
дисертаційну роботу

ТРИПАКА Мар'яна Миколайовича

на тему: «Економічна парадигма інституціоналізації інклюзивної освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

**Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими темами,
програмами, планами**

Економічна парадигма інституціоналізації інклюзивної освіти не втрачає своєї актуальності, незважаючи на військові події в країні. Залученню соціо-економічних складових в процесі інституціоналізації інклюзивної освіти та її функціонування сприяє мотивація населення розвинутих держав на забезпечення гідних факторів життєзабезпечення та безбар'єрного освітнього простору. Поряд з цим, сьогоденні умови вимагають вдосконалення принципів економічної сталості та їх запровадження інституціоналізації інклюзивної освіти в економічну систему нашої країни, виходячи з їх особливостей інституційного господарювання, ресурсного потенціалу тощо. Відповідно до вищевказаного обумовлена вагомість запровадження інституціоналізації інклюзивної освіти, яка полягає у залученні можливостей всіх верств населення до загальногосподарського процесу, відповідно з чим й розподіляються матеріальні та нематеріальні блага у суспільстві, спрямовані на підвищення добробуту суб'єктів інклюзивного соціуму.

В умовах глобальної турбулентності поглиблюються та загострюються основні соціально-економічні проблеми та виклики, такі як: загрози національній безпеці, економічна і соціальна нерівність, нерациональне

використання природних ресурсів, забруднення навколишнього природного середовища, стрімкий розвиток НТП, цифровізація та глобалізація економіки. Вирішення зазначених проблем та адаптація до виокремлених викликів є критично важливим завданням для досягнення сталого зростання економіки та соціальної стабільності в суспільстві.

Досягти такого ефекту можна шляхом впровадження в систему управління національною економікою концепції інституціоналізації інклюзивної освіти, яка заснована на багатовимірності добробуту суспільства, який не вимірюється лише стійкими темпами зростання ВВП, а включає в себе такі найважливіші критерії людського розвитку, як: рівень та якість життя, доступ до ресурсів і можливостей, справедливий розподіл благ тощо. Імплементация зазначеної концепції в систему управління національною економікою сприятиме прискоренню повоєнної відбудови країни за засадах інклюзивності, дозволить повною мірою використати наявний ресурсний потенціал, забезпечить розбудову інклюзивного суспільства. Вирішенню цих питань присвячена дисертація Тріпака Мар'яна Миколайовича на тему: «Економічна парадигма інституціоналізації інклюзивної освіти».

Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідної роботи Західноукраїнського національного університету за такими темами: «Національна концепція екобезпеки суспільства та інклюзія циркулярної економіки в умовах пандемії» (державний реєстраційний номер 0121U109485), автором запропоновано напрямки удосконалення інституціоналізації інклюзивної освіти в сучасних умовах; «Формування та реалізація фінансової політики сталого розвитку України» (державний реєстраційний номер 0116U002629), автором розроблено механізм оптимізації фінансових ресурсів інклюзивних освітніх інституцій; «Психодидактичні технології освітніх взаємодій та їх розвивальний потенціал» (державний реєстраційний номер 0119U101004), у підготовці розділу «Інструментально-психологічне забезпечення циклічної вчинкової організації модульно-розвивальної взаємодії викладача і студентів», автором запропоновано сутність та місце студентоцентризму в інклюзивній освітній інституції.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, розкривають мету і завдання дослідження. У роботі обґрунтовано та розроблено теоретико-методологічні і науково-практичні положення щодо управління інклюзивною вищою освітою в системі національної економіки.

Послідовність вирішення поставлених завдань, формулювання висновків, вироблення пропозицій і рекомендацій в роботі є логічною і структурованою. В процесі теоретичного аналізу автор критично оцінює множину наукових підходів до дослідження інституціоналізації інклюзивної освіти в системі національної економіки, пропонує авторське бачення вирішення поставлених в роботі завдань. Інформаційну основу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних науковців на тему інституціоналізації інклюзивної освіти, вітчизняні та міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють економічні, соціальні й інституційні засади інституціоналізації інклюзивної освіти в системі національної економіки, інтернет-ресурси, інформація Державної служби статистики України, аналітичні та інформаційні видання професійних організацій.

Для вирішення поставлених в дисертаційній роботі завдань використано низку загальнонаукових підходів і методів дослідження, зокрема це: гіпотезу, концепцію та теорію, щоб забезпечити глибоке та всебічне розуміння цього процесу інституціоналізації інклюзивної освіти (с.86). Історичний метод обґрунтування теорії еволюційної економічної генетики та еволюції ролі освіти у соціально-економічному розвитку дозволив відобразити значне трансформування функцій освіти від ранніх етапів людської цивілізації до сучасності (с. 131-152). Використовуючи методи діалектичної логіки, сформовано основні підходи до розуміння інклюзивної освіти як фундаментальної категорії нооекономіки (с. 57; с.72). Використання діалектичного методу в дослідженні економічної парадигми інклюзивної освіти сприяло глибокому аналізу та систематизації категорійно-понятійного апарату, важливого для всебічного висвітлення наукової проблематики (с. 81). Застосування системного підходу в дослідженні інклюзивної освіти дозволило розглянути її не як ізольований феномен, а як важливу складову в ширшому контексті соціально-економічного розвитку суспільства (с. 94; с. 102). Використання структурного аналізу сприяло виявленню комплексної взаємодії

між процесом інституціоналізації соціальної інклюзивності особистості та ключовими елементами економічної системи, включно з економічними відносинами, фінансовими потоками, а також загальними процесами соціально-економічного розвитку на рівні держави, суб'єктів господарювання, домогосподарств, і індивідуальних особистостей (с. 89). Соціологічні методи дослідження, зокрема, опитування (анкетування, інтерв'ю), спостереження, експерименти та експертні оцінки дозволили зібрати важливі дані про соціальні аспекти інклюзивної освіти та її вплив на індивідуальний розвиток учнів у контексті спеціалізованих навчальних закладів (с. 95). Використання майданчикових досліджень у Навчально-реабілітаційному закладі вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут» дозволило комплексно оцінити ефективність інституціоналізації інклюзивної освіти, зокрема через моніторинг соціально-економічних та організаційних аспектів діяльності закладу (с. 99). Методи емпіричного та компаративного аналізу в науковому дослідженні відіграли ключову роль у здійсненні глибокого та всебічного аналізу стану і перспектив розвитку інклюзивної освіти в контексті національної економіки України (с. 103). З метою обґрунтування та оптимізації процесів інтернаціоналізації та інституціоналізації в освітніх інституціях в науковій роботі було використано методи економіко-математичного моделювання (с. 104). Такі методи дозволили кількісно оцінити вплив різних чинників на ефективність освітнього процесу та інвестиційну привабливість освітніх установ, забезпечуючи тим самим науково обґрунтовану основу для прийняття управлінських рішень (с. 267-279; с. 406-415). Поряд з описаними методами та підходами до дослідження економічної парадигми інституціоналізації інклюзивної освіти використано такі принципи наукового пізнання як: принцип системності та послідовності; принцип наукової обґрунтованості; принцип етичності; принцип об'єктивності; принцип репрезентативності; принцип фундаментальної ролі практики.

В дисертаційній роботі автор досліджує теоретико-методологічні підходи та практичний інструментарій управління інклюзивною вищою освітою в системі національної економіки. В результаті проведеного дослідження: запропоновано авторське визначення понять інституціоналізації інклюзивної вищої освіти в національній економіці. У першому розділі «Теоретико-методологічні засади інституціоналізації інклюзивної освіти в національній економіці». Заслуговує на увагу створення інклюзивного освітнього хабу як

ефективну форму освітньої інституціоналізації, що поєднує можливості наукової, освітньої, реабілітаційної та виробничої діяльності задля формування ресурсного потенціалу національної економіки. У другому розділі «Аналіз інклюзивного освітнього середовища національної економіки та механізмів його інституціоналізації» виокремлено організаційно-методичні підходи та генезис концепцій оцінювання інклюзивного освітнього та соціо-економічного простору, проведено моніторинг стану розвитку інклюзивної освіти національної економіки і макроекономічних чинників, які впливають на формування інклюзивного освітнього середовища, проаналізовано механізми інституціоналізації інклюзивної освіти національної економіки в сучасних умовах. У третьому розділі «Моделі фінансування інституціоналізації спеціалізованої інклюзивної вищої освіти» визначено соціально-економічні засади та структуру фінансового забезпечення вищої освіти, в тому числі державних спеціалізованих закладів вищої освіти, та проведено оцінку результативності фінансування спеціалізованої інклюзивної вищої освіти в умовах синтезу освітнього процесу та реабілітації. У четвертому розділі «Інституціоналізація інклюзивної вищої освіти в контексті забезпечення соціально-економічної функції держави» виокремлено необхідність інституціоналізації інклюзивної освіти в контексті забезпечення соціально-економічної функції держави та встановлено, що функції держави визначають системний механізм соціального інструментарію та економічних важелів інститутів інклюзивної освіти в реалізації державної політики та соціалізації людського капіталу. В роботі виокремлено систему управління на регіональному рівні в середовищі інституціоналізації інклюзивної вищої освіти через створення інклюзивного освітнього хабу як особливого інноваційного формату інституціоналізації освіти регіонального рівня. У п'ятому розділі «Концепція інституціоналізації інклюзивної вищої освіти національної економіки» запропоновано фундаментальні засади інституціоналізації інклюзивного освітнього простору національної економіки, які визначають розвиток інклюзивних освітніх інституцій.

Отже, вивчення змісту дисертаційної роботи, розроблених і представлених у ній наукових положень, висновків і рекомендацій дає змогу зробити висновок щодо високого рівня їх обґрунтованості та достовірності, а також важливо відзначити повну відповідність теми дисертації профілю

спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Зміст реферату ідентичний основним положенням дисертації. Усе вищевказане дозволяє констатувати про обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації, їх загальнонаціональне значення

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні та розробленні теоретико-методологічних і науково-практичних положень щодо управління інклюзивною вищою освітою в системі національної економіки. Основними елементами новизни є:

- розроблено організаційно-економічний механізм інтеграції освіти, науки, реабілітації й індивідуального виробництва. з метою створення інклюзивного освітнього хабу (с.121), як найприйнятнішої форми інституціоналізації для інклюзивної освіти, обумовленої сьгоднішніми тенденціями розвитку суспільства, соціалізації людей з інвалідністю в Україні, що забезпечить надання суб'єктам соціуму з особливими потребами можливості отримати освітні послуги за індивідуальною освітньою траєкторією, розвивати свої навички та здібності, працювати у команді і розв'язувати певні виробничі завдання, а система управління хабу дозволить ефективно організувати та управляти процесами, які здійснюються в рамках освітньої, реабілітаційної, наукової та соціально-виробничої платформ (с.307);
- запропоновано економіко-математичну модель стимулювання учасників академічної спільноти, зокрема науково-педагогічних працівників задіяних у системі інклюзивної освіти, яка базується на інтернаціоналізації та інституціоналізації в освітньому середовищі, і може використовуватись для прийняття управлінських рішень щодо мотивації забезпечення інклюзивного розвитку (с.405);
- формалізовано прагматичний соціально-економічний механізм фінансування оздоровчої реабілітації, в основі якого покладено розроблену економіко-математичну модель оптимізації видатків, що враховує частоту «бажаних та

небажаних» чинників формування інклюзивного середовища національної економіки і дозволить: оптимізувати видатки на охорону здоров'я, реабілітацію; підвищити результативність державного фінансування інклюзивної освіти; створити підґрунтя для соціальної інтеграції та самореалізації людей з особливими потребами, що є особливо важливим в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення (с. 267);

- визначено понятійно-категорійний апарат, через індивідуальний авторський підхід до дефініцій «інклюзивна інституціоналізація», «інклюзивна інституція» та «економічна інституціоналізація вищої освіти», що дозволяє усебічно розкрити наукову проблему інституціоналізації інклюзивної вищої освіти в національній економіці. Зокрема, інклюзивну інституціоналізацію запропоновано розуміти як процес визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх у систему, здатну діяти у напрямі задоволення деякої соціально-суспільної потреби (с.81). В свою чергу, інклюзивна інституція — це установа, яка забезпечує інклюзивну модель освіти як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб суб'єктів соціуму, створює позитивний клімат у освітньому середовищі (с. 81). Синтез даних понять в системі формування соціально-економічної та фінансової парадигми створення і діяльності спеціалізованих інституцій генерує комплексне розуміння економічної інституціоналізації вищої освіти;
- удосконалено зміст і соціально-економічний механізм діяльності інституцій інклюзивної вищої освіти через визначення їх особливих функцій, що виконуються за допомогою економічних, фінансових та соціальних інструментів, що дозволяє сформувавши основу для нарощення людського капіталу, а відтак економічного потенціалу країни (с. 168);
- удосконалено законодавчі ініціативи щодо розподілу видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх діяльності з

- необхідністю включити до переліку показник інклюзивності контингенту здобувачів, що враховуватиме важливі тенденції у соціальному розвитку держави в євроінтеграційних прагненнях та глобальних викликах часу (с.241);
- розроблено систему соціально-економічного стимулювання, що базується на поєднанні статусно-рейтингової, фінансової, психологічної, інноваційної, спеціально-інклюзивної продуктивності науково-педагогічних працівників освітніх інституцій через врахування змісту їхньої професійної діяльності та специфіки управління закладом інклюзивної вищої освіти, що дозволяє створити цілісну систему мотивації роботи академспільноти та покращити використання трудового потенціалу в освітньому просторі (с.333).
 - удосконалено організаційно-методичні підходи до оцінки рентабельності інвестицій держави в інклюзивну вищу освіту, які враховують безпосередні фінансові витрати на підготовку кадрів, загальноекономічні вигоди від інтеграції випускників з особливими освітніми потребами в ринок праці (с.199);
 - набули подальшого розвитку напрями трансформації становлення інклюзивної вищої освіти, що дозволило виділити чинники розвитку освітнього середовища та обґрунтувати це у взаємозв'язках із розробленою в роботі концепцією економічних відносин науки, освіти, реабілітації, індивідуального виробництва та соціальної інтеграції суб'єктів соціуму в системі інституціоналізації інклюзивної освіти як соціально-економічного феномену (с.120);
 - виокремлено теоретичне і практичне обґрунтування економічних наслідків інституціоналізації інклюзивної вищої освіти як основи формування суспільства рівних можливостей, через здатність отримати ефект синергії завдяки поєднанню міжнародного освітнього права, вітчизняного нормативно-правового забезпечення освіти, юридичної регламентації свобод і прав людини, прав людей з особливими потребами, законодавче забезпечення фінансової автономії закладів освіти та чітке визначення прав усіх інших учасників освітнього процесу (с.116);

- удосконалено характеристика взаємозв'язків соціалізації особистості з особливими потребами в соціо-економічних та психологічних відносинах соціально-економічного розвитку держави, суб'єктів господарювання, домогосподарств, що дозволяє виокремити механізм впливу інституціоналізації інклюзивної вищої освіти на суб'єкти соціуму як драйвера формування раціональної економічної поведінки (с. 319);
- набули подальшого розвитку функції інклюзивних закладів вищої освіти загальнодержавного значення, що втілюються у системний соціально-економічний процес соціалізації людей з особливими потребами, а це дозволяє сформувати людський капітал, який охоплює увесь специфічний шлях реалізації потенціалу особистості, включаючи соціо-психологічне виховання, культуру власного здоров'я, економічну етику відносин, що корелює з ефективністю діяльності суб'єктів господарювання і залежить від якісних характеристик людського капіталу як ресурсу, що генерується інклюзивними закладами освіти в економіці країни (с.326);
- визначення ролі ефективної економічної та соціо-психологічної інституалізації національної економіки та практичне застосування її методологічних можливостей, що зумовлене справедливим забезпеченням розподілу валового внутрішнього продукту між суб'єктами з особливими потребами у соціумі та потребами юридичних та фізичних осіб і держави через перерозподіл фінансових ресурсів між галузями економіки, регіонами, соціальними верствами населення, юридичними і фізичними особами, забезпечуючи при цьому кругообіг фінансових ресурсів і безперервність відтворювального процесу; а також здійснення контролю за процесами формування і використання фінансових ресурсів як на рівні держави, так і на рівні інклюзивної державної інституції (с.187; с. 293);
- організаційно-наукові підходи до розв'язання наукової проблематики фінансової інклюзії і визначення її місця у розвитку суспільства рівних можливостей та інституалізації інклюзивної освіти, що дозволило апробувати комплексну програму психологічного дослідження умов в

інклюзивних освітніх інституціях та встановити критерії майбутнього випускника, зокрема, вміння адаптуватися до нового, здатність випереджати події, вміння займати проактивну позицію, а також, оцінити можливості максимального залучення кожного члена суспільства до функціонування фінансової системи, як основи фінансового потенціалу України (с. 101);

- удосконалено формування системи фізичної, соціальної, медичної, побутової, трудової, професійної та психолого-педагогічної реабілітації через механізм інституціоналізації інклюзивних закладів вищої освіти, що дозволило довести необхідність та доцільність функціонування спеціальних навчально-реабілітаційних закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців з числа осіб з особливими потребами з освітою як двокомпонентним синтетичним феноменом, елементом якого є якість освіти, як результат діяльності закладу освіти, і особистісна діяльність самого здобувача з особливими потребами (с. 271; с.288);
- розроблено система політичних, стратегічних та ресурсних глобальних орієнтирів інституціоналізації інклюзивної освіти в світових економічних відносинах з урахуванням досвіду різних країн, зокрема, дотримання нормативно-правової бази на міждержавному рівні, на державному рівні, на регіональному рівні, на рівні самостійної політики ЗВО, створення інклюзивно-пілотних регіонів, реалізації проєктів для здобувачів з ООП, розробки програми для навчання педагогів, введення інклюзивної педагогіки до навчальних планів підготовки вчителів, організація курсової перепідготовки для викладачів, індивідуальної підтримки здобувачів, організації освітніх центрів для дітей і дорослих, а також, створення спеціальних структур в ЗВО, навчальні програми і плани для осіб з ООП, інтеграція у професійно-технічні заклади освіти, трирівнева підтримка осіб з ООП, особливі екзаменаційні методики, регулювання питань вступу до ЗВО, фінансова підтримка, що уможливило їх використання для розвитку інклюзивної освіти України (с. 402);

- уточнено модель формування інклюзивної освіти, що базується на авторському підході інституціоналізації інклюзивного освітнього середовища; напрацьованій економічній, соціальній, педагогічній, психологічній, навчально-методичній практиці; досвіді формування інклюзивного освітнього процесу в європейських країнах і дозволяє підвищити ефективність функціональної діяльності інклюзивних інституцій; забезпечити раціональне використання педагогічних, психологічних, економічних ресурсів з орієнтацією на національний розвиток; підвищити інституційну спроможність установ вищої освіти розробляти і реалізовувати індивідуальні інклюзивні освітні реабілітаційні програми; створити «безбар'єрне освітнє середовище» в громадах; забезпечити симбіоз дорослої освіти, реабілітації та індивідуального виробництва; стимулювати бізнес до працевлаштування молодих людей з інвалідністю; створювати регіональні хаби та загальнодержавні інклюзивні центри реабілітації, підвищення кваліфікації та перепідготовки фахівців (с. 381).

Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи мають загальнонаціональне значення, адже доведені до рівня конкретних методичних розроблень і прикладних рекомендацій та слугуватимуть науковим підґрунтям для подальших теоретичних, методичних і прикладних досліджень щодо управління інклюзивною вищою освітою в системі національної економіки та розбудови інклюзивного безбар'єрного суспільства. Зокрема, результати наукового дослідження використовуються у діяльності Центра українсько-європейської наукової співпраці у провадженні Всеукраїнського освітньо-наукового проєкту підвищення кваліфікації з інклюзивної освіти за темою «Інклюзивна освіта та навчання у контексті сучасних трансформацій: психолого-педагогічні аспекти», для педагогічних працівників установ дошкільної, середньої, професійної та вищої освіти, а також асистентів учителів, батьків дітей з особливими освітніми потребами, психологів, соціальних працівників, співробітників освітніх центрів, представників керівництва навчальних закладів, інших осіб, зацікавлених у темі інклюзивної освіти та взаємодії з людьми, які мають особливі освітні потреби. Розвитку інклюзивних інституцій вищої освіти в сучасних умовах (довідка

№194/11(03) від 20.03.2023 р.); напрацювання щодо імплементації подальшій законотворчій діяльності Підкомітетом з питань взаємодії держави і бізнесу та інвестицій, комітету з питань економічного розвитку Верховної ради України, рекомендацій, які зазначені в науковій роботі у частині розширення сутнісних рамок інституціоналізації інклюзивної освіти до рівня хабу, структура якого є мікросистемою науки та освіти, реабілітації, виробництва, адаптації та соціальної інтеграції в соціально-економічному просторі (довідка №394/4/7-211 від 31 березня 2023 р.); рекомендації Департаменту видатків бюджету гуманітарної сфери Міністерства фінансів України, щодо створення основних факторів, що детермінують з діяльністю освітньої інклюзивної інституції в умовах соціально-культурної та оздоровчої реабілітації і становлять структурний базис застосування відповідного економіко-математичного моделювання оптимізації видатків та фінансового забезпечення освітньої інклюзивної інституції (довідка №41010-07-5/3141 від 20.02.2023 р.); Відділом департаменту з питань фінансового та економічного розвитку Секретаріату Кабінету Міністрів України виокремлені підходи до збільшення ефективності реалізації механізму стимулювання учасників академспільноти як суб'єктів освітньої установи через модель інтернаціоналізації та рейтингу закладу освіти за допомогою економіко-математичної моделі. Також в роботі розроблена модель, критерії якої формують європейські орієнтири інституціоналізації інклюзивної освіти для запровадження їх в Україні (довідка № 2495/0/3-23 від 30.03.2023 р.); апробація пропозицій, які підтвердженні Кам'янець-Подільською районною радою, щодо моніторингу соціально-економічних та організаційних напрямів діяльності інклюзивної освітньої державної інституції у системі вищої освіти регіону мають ефективний розвиток (довідка № 77/01-27 від 22.03.2023 р.); рекомендації та пропозиції Кам'янець-Подільської міської ради, щодо формування інклюзивного освітнього середовища, встановлення прийнятних соціально-психологічних взаємин, моральних взаємини здобувачів та педагогічного персоналу інклюзивного закладу освіти (довідка № 1/02-05-225 від 20.03.2023 р.); імплементації теоретико-економічних та соціально-економічних парадигм в умовах інституціоналізації інклюзивної освіти, які мають практичне значення і пройшли апробацію в Тернопільському навчально-реабілітаційному центрі Тернопільської обласної ради під час розвитку, створення та осучаснення інклюзивного освітнього простору (довідка № 73 від 20.03.2023 р.). Отримані результати дослідження впроваджено у навчальний процес Навчально-реабілітаційного

закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», (довідка №110 від 05.04.2023 р.) та Відокремленого структурного підрозділу Кам'янець-Подільського фахового коледжу Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», (довідка № 109 від 07.04.2023 р.).

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях, заархованих за темою докторської дисертації

Наукові результати дисертаційної роботи опубліковано у 59 наукових публікаціях, з них: 28 публікації, в яких відображено основні наукові результати, в тому числі 2 монографії (одній одноосібній, одній як головний редактор), 4 статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science, 22 статті у наукових фахових виданнях України, 2 стаття у наукових періодичних виданнях інших держав, 29 наукових публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Загальний обсяг опублікованих праць становить 111,6 друк. арк., особисто автору належить 46,22 друк. арк., серед них: наукових праць, в яких розкрито основні результати наукових досліджень за темою дисертації, - 32,95 друк. арк.; наукових праць, що додатково відображають наукові результати дисертації, - 13,27 друк. арк. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї і положення, які належать дисертанту.

Ступінь використання матеріалів і висновків кандидатської дисертації

Результати досліджень, за якими Тріпак М.М. у 2005 році захистив кандидатську дисертацію на тему: «Прагматизм фіскального регулювання процесів формування місцевих бюджетів», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.04.01 - фінанси, грошовий обіг і кредит, в його докторській дисертації не використовуються.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації

Дисертаційна робота Тріпака М.М. на тему: «Економічна парадигма інституціоналізації інклюзивної освіти» відповідає принципам академічної

добросовісності. У докторській дисертації та наукових працях, які відображають її результати, відсутній академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації, що підтверджено відповідною довідкою. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дискусійні питання та зауваження щодо положень докторської дисертації

Зважаючи на ґрунтовність проведеного дослідження, актуальність обраної теми вважаємо також доцільним виокремити дискусійні положення та зауваження, до таких положень слід віднести наступне:

1. Цілком підтримуючи авторську ідею щодо створення інклюзивного освітнього хабу, бажано було б розширити та зробити більш ефективною та значущою за рахунок ґрунтового структурного аналізу ринку праці та запитів роботодавців щодо осіб з особливими освітніми потребами. Виокремлення найбільш затребуваних спеціальностей на ринку праці, з якими роботодавці готові брати осіб з певними обмеженнями, дозволить пропонувати освітні послуги саме за тими напрямками, за якими випускники матимуть найбільше можливостей отримати роботу.
2. На тлі сучасних викликів у сфері розвитку цифрових технологій, було б доцільним поглибити деякі аспекти цифровізації інклюзивної освіти, механізми їх імплементації та окреслити можливості створення спільної бази даних ЗВО для людей з особливими потребами та роботодавців.
3. На нашу думку, аналіз витрат на функціонування освітнього хабу можна посилити за рахунок виділення окремих типів осіб з особливими освітніми потребами, для яких будуть надаватися освітні послуги. Розподіл витрат на декілька категорій, зокрема, на забезпечення фізичної інклюзії, тобто фізичної доступності освіти, та соціальної інклюзії, що дозволить оптимізувати використання наявних ресурсів.
4. На нашу думку, подальшу розбудову концепції інклюзивної вищої освіти бажано було б адаптувати до сучасних потреб суспільства, у якому з'явилася окрема категорія вже дорослих громадян з особливими потребами, які можуть створювати додатковий попит на отримання нових

спеціальностей, які б краще відповідали їх фізичним можливостям. Це дозволить уникнути масового безробіття та працевлаштувати осіб з особливими потребами, що позитивно впливатиме на національну економіку.

5. Погоджуюсь з авторським підходом щодо аналізу можливостей державного фінансування інклюзивних хабів, проте бажано було розглянути та порівняти і інші підходи, такі як, наприклад, створення системи за принципом «гроші ходять за людиною», тобто виділяти більшу фінансову підтримку тим ЗВО, у яких навчається більше осіб з особливими освітніми потребами.
6. Достатньо цікавими є авторські підходи щодо визначення рейтингів ЗВО, проведення кластеризації та оптимізаційна модель розрахунку надбавки персоналу за інклюзію. Усі перелічені підходи базуються на використанні кількісних показників, хоча саме у сфері інклюзивної освіти бажано сформулювати низку якісних показників, які б враховували певні особливості та виокремлювали інклюзивну освіту в окремий кластер на державному рівні.

Дискусійні питання не зменшують наукову цінність, практичне значення докторської дисертації Тріпака М.М. і не мають впливу на загальну високу оцінку дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Тріпака Мар'яна Миколайовича на тему: «Економічна парадигма інституціоналізації інклюзивної освіти» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною здобувачем самостійно, що містить нові науково обґрунтовані результати, які полягають в розробці теоретико-методологічних на науково-практичних положень управління інклюзивною вищою освітою в системі національної економіки. Дисертація оформлена згідно чинних вимог. Надані у відгуку дискусійні питання та зауваження не мають впливу на загальну позитивну оцінку дисертації.

Таким чином, вищевикладене свідчить, що дисертаційна робота Тріпака Мар'яна Миколайовича на тему: «Економічна парадигма інституціоналізації

інклюзивної освіти» за актуальністю, змістом, обсягом досліджень, науковою новизною та практичною значущістю отриманих результатів відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а її автор – Тріпак Мар'ян Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

професор кафедри економічної кібернетики
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор економічних наук, професор

Тетяна ЗАТОНАЦЬКА

